

ven nem ismétlem meg az előbb elmondott mondatot” [725.]. Anna franciául, majd a fogvatartók nyelvén beszél. Bahana személye kettős kapcsolódású. A nyelvi kapcsolat mellett a redukált reflektálás tanult gyakorlata, a percepcionális lecsökkenés jelenik meg. „Nem nézek Bahanára. Meg se moccanok. Úgy teszek, mintha nem is érzékelném, hogy ott van, egészen közel hozzám [...] Bahana megragadja a hajamat, és eszelősen rángatni kezdi.” [700.]. Ugyanígy jelenik meg a kettősség az elbeszélhetetlenség és a boldogság ambivalens motívumában, Kertész *boldogságának* párhuzamában: „Nem lehet elmesélni mindazt, ami történt, a szeánszokat, a veréseket, a kivégzéseket, az állandó éhséget... És nem lehet elmesélni azt sem, hogy végül hogyan szokod meg ezt az egészet, hogyan illeszkedsz bele mindabba, amiben élsz, és hogyan leszel akár ideig-óráig *boldog*” [715.].

Mindezek a kifejtett gondolatok, jól érzékelhető párhuzamok Petőcz András regényét [trilógiáját] olyan típusú felhívó jellegű kötetté teszik, melyek a mindenkori borzalmakra, a 20. század háborús eseményeire, az emberek közötti szélsőséges megnyilvánulásokra és a különleges kapcsolatokra, a ragaszkodás mibenlétére koncentrálnak. Utóbbinak a központban álló idegenség és elidegenedés fogalmának, érzetének kiegészítéseként [és talán nem ellenpontosításaként] van jelentősége. „A Rossz természetesen nem embertelen [...] vagyis csak az ember esetében embertelen [...] Az ember embertelensége, mint a létezés lehetősége, mint egyéni terv [...] Mint szabadság [...] A Rossz az ember emberségének egyik lehetséges terve az alapvető szabadság kivívásában [...] A szabadságában, amelyben egyszerre gyökerezik az emberi lény embersége és embertelensége...” [Semprun: *A nagy utazás*, idézi: Angyalosi: i. m., 128.]. [*Napkút*]

HÖRCHER ESZTER

Egy szó mögött

MÉSZÖLY ÁGNES: *FEKETE NYÁR*

Vannak szavak, amelyeket nehezen mondunk ki. A szavaknak súlya van, erő van bennük. Bántani és szeretni is lehet általuk. Elkezdni és befejezni is lehet valamit velük. Olykor azért félünk az elhangzottaktól, mert úgy érezzük, ezzel véglegesítettük azt, amit leginkább eltitkolnánk vagy meg nem történtté tennénk. A lényeg, hogy milyen érzelmet vagy hitet társítunk a kimondott szóhoz – ha semlegesek maradunk, azzal is állást foglalunk, de ha kizökkent minket helyzetünkből, megértjük, mit is takar a szómagia.

Van egy főnév: halál. Ha meghalljuk, összeszorul a mellkasunk. Kontextusba helyezve árnyalható a reakciónk, de megmarad a keserű vagy zavart érzés, ami kíséri. Kultúrától függ, hogyan látjuk, ez tanult aspektus. A japán, illetve koreai világ- és halálfelfogás nagyban tükröződik a mangákban, manwhákban, animékben, számos olyan alkotással találkozhatunk, amelynek ez a központi témája [pl. *Hell Girl*, *Another*]. Mészöly Ágnes művében egy fiktív animeszéria, a *Transitional Realms* történései szolgáltatóják a párhuzamot Pamuk Fanni budapesti diáklány életének meghatározó

három hónapjához. A szöveg három narratív szálból épül fel, s ezek egymásutánisága vezeti az olvasót két szorosan kapcsolódó esemény- és motívumsoron. Az első egység az anime cselekményének leírása, melynek főszereplője Urara, a haláldémon. A sűrített történetészövésű részek keretes szerkezetbe ágyazzák a démon fordulatokkal tarkított nyomozását, harcát. Feladata átkísérni a lelkeket az Átjárón, dolgát pedig szentvtelenül és hiba nélkül teszi. Ebből a nyugalmi állapotból zökkenti ki egy lélek erőszakos kiszakítása, s ezzel a bonyodalommal indul kalandja a Középső Birodalomban, az emberek világában. A szintek közötti átjárás nem csupán a sámánisztikus, illetve egyéb archaikus kultúrák világról alkotott képzeiteit idézi, hanem gyakori eleme a távol-keleti animációs műveknek is.

A démon alakja minta Fanni számára, és valóban, párhuzam felfedezhető köztük, amire a diáklány szándékosan rá is játszik. („Because I’m a true fuckin’ deathdemon.” 229.) A regény narratív felépítésének másik pillérét a tizedik osztályos lány napjainak E/3. személyű bemutatása adja. Ebből ismerjük meg a cselekményt, Fanni harcait szüleivel, iskolájával, barátokkal, egy volt párkapcsolattal. A *Fekete nyár* karaktereinek legmeghatározóbb tulajdonsága az előítéletesség, ami Fannira is jellemző, aki lázad, mivel szülei nyomására egyházi iskolában kellett tanulmányait folytatnia, barátaitól elszakítva. Mondhatnánk, hogy problémái átlagos „kamaszbajok”, bár ezt a korszakot hiba lenne ilyen homogenizáló bélyeggel ellátni. Dacossága mögött a világgal kapcsolatos megértési vágya rejlik. Ennek egyik mozgatója a hithez kötődő – első látásra – elutasító hozzáállása. Elítéli az iskoláját, a benne oktató pedagógusokat, az ott tanuló diákokat. Habár második éve jár oda, osztálytársaitól szándékosan elrekeszti magát. Az előítéletek oda-vissza működnek, önmagukat generálva.

Ezt a statikus állapotot borítja fel a Fanni szomszédjában élő idős nő hirtelen ötlettől vezérelt gesztusa. Annak ellenére, hogy egymás mellett élnek, soha nem beszéltek. Az atomizált társadalmat jeleníti meg Fanni képzelete az óriásról, aki mint kihúzható, megleshető fiókokra tekint az emeletes házak lakásaira. A bennük lakó emberek élnek önmagukba burkolódzó életüket, ahogyan a főszereplő is. Helga néni, az egykori színházi jelmeztervező kilép az előítéletek és a közönyösség falai közül, megszólítja a lányt, amivel kezdetét veszi életük rövid, de meghatározó közös időszaka. „Fanni soha nem találkozott még olyan felnőttel, aki bármilyen animéből végignézett volna egy teljes évadot [kivéve Cat mamáját, de ő köztudottan ufó], ezért kiválasztotta a legjobb harcolós részeket, meg egy-két viccesebbet is...” [67–68.] Helga néni lesz Fanni számára az a felnőtt, aki osztozik kedvenc sorozata iránti rajongásában, s ezáltal szoros kapocs teremődik köztük. Voltaképpen mindketten magányos különcök, ezért is találhatnak egymásra a közös munkában, ami a lány életének első, a néni munkásságának pedig utolsó nagy projektje („hattyúdala”). A közös munka célja Urara jelmezének elkészítése a nyári Conra, ahol az említett szubkultúra iránt érdeklődők gyűlnek össze különböző programokra, melyek közül az egyik látványos rész a cosplay verseny. Ennek keretében a résztvevők kedvenc karakterük általuk készített jelmezét öltik magukra.

Az alkotás szentsége által mindketten formálódnak, jellemükben alakulnak, s a régen összegubancolódott, szétszakadt szálak is újból rendeződnek. A varrás, az anyag illesztése képi síkon is erős asszociációkat sejtet. „Csodálatos érzés volt formát adni az anyagnak, felfedezni, hogy az egymáshoz tartozó, értelmetlennek tűnő siki-

domok hogyan alkotnak majd egy térbeli egészet...” [116–117.] Ahogy a ruha alakul, úgy tudunk meg mi is egyre többet az idős hölgy múltjából, és ehhez hozzájárul Fanni nyomozása is. A regényben folyton előbukkan egy fontos igazság arról, hogy bár az őszinteség olykor fájó, mégis lényeges. Az anya és lánya közötti konfliktus két szinten, két időben van jelen, ezzel a múltbeli bűnök mintegy átokként újratereprendnek mindaddig, amíg valaki meg nem oldja őket. „Csak ne érezném azt, hogy pont azt csinálom, mint az anyám.” [106.] A múltban történt lezáratlan események fájdalmat és haragot hagytak maguk után, az egykori elvarratlan szálakat Fanni segít a helyes irányba terelni. Tanúi lehetünk annak, hogy a szinte mindenkiel szemben ellenállást tanúsító gyermek hogyan alakul át határozott majdnem-felnőtté.

A *Fekete nyár* fejlődésregény, ahol a szereplők – köztük a főszereplő – ugyan megtartják hibáikat, mégis túlnőnek önmagukon. Ennek pedig az elfogadás a kulcsfogalma. A karakterek megtanulják önmaguk és mások hibáit elfogadni, túllépni, és így korrigálni rajtuk. A diáklány szüleihez fűződő viszonya is azután változik meg, hogy a hibáik miatt már nem lenézi őket, hanem rájön, változtatni kell rajtuk. Ám Fanni leginkább a halált tanulja meg elfogadni. „De tudod, amit nem értesz, ahhoz alázattal kell közeledni. Nem rámondani, hogy hülyeség, hanem megpróbálni a dolgok mögé nézni. És akkor elkezdted értékelni. Rájössz, hogy a halál előtti ária és a harc közben kimerevített izzadságcsepp a pillanatba sűrített végtelenség.” [68.] A nagymamája halála óta tabutémának számító elmúlást átalakítja Helga néni döntése a betegsége elfogadásáról, illetve a kezelés elutasításáról. A véletlenül induló, majd tudatos közös kórházi látogatások őszinte képet festenek a mai magyar egészségügy katasztrófális helyzetéről.

A lány gondolatai, a napközben történtek reflexiói a harmadik, naplóformát leképező szövegegységben kapnak helyet. Ezek a bejegyzések valóban felidéznek a jegyzeteket formailag és tartalmilag, előbbieket például egyes, érzelmmel telített szavak nagybetűs kiemelésével, utóbbiakat a keresetlen stílussal, illetve az önmagára reflektálás gesztusával. Ez a regényen belül is különösen magával ragadó olvasmány, ami betekintést enged Fanni gondolataiba, kételyeibe. Itt kapnak formát a benne lejátszódó folyamatok, töprengések családról, szerelemről, szexualitásról, hitről, halálról. „Z azt mondta, hogy az erkély igazából nekem az a hely, ahol önmagam vagyok, és ami igazán kell, az egy BELSŐ ERKÉLY, amit mindenhova vihetünk magunkkal, és mindig elhelyezkedhetünk rajta.” [385.] Az erkély egy tényleges helyszín, ahol Fanni írja a naplóját és ahol biztonságban érzi magát, ennek a helynek a motivikus jelentése alakul át egy belső helyszínné a későbbiek során. A főszereplő gyakran tekint innen a ház mellett elterülő nyüzsgő piacra, de a megfigyelés momentuma egyébként is fontos eleme a regénynek. Az egymástól elszigetelt emberek lassú közeledése egymáshoz e nélkül lehetetlen lenne. A Helga nénival indított YouTube-csatorna nézőket vonz, így kettejük munkájának kialakul egy megfigyelői bázisa, ahonnan nem csupán az alkotási fázisokat, hanem az idős hölgy betegségének alakulását is figyelemmel kísérik. Fanni számára ez azért is meghatározó, mert saját nagymamája esetében is látta ezt a folyamatot, de a családjára jellemző elhallgatás nem adott lehetőséget neki, hogy megértse a halál és a haldoklás mögött zajló folyamatokat, és nincs rá esélye, hogy emlékezzen rá. „Pedig néha nagyon jó lenne emlékezni rá, de anyu még mindig nem tud ezzel az egésszel mit kezdeni. De ez már a betegségénél is így volt,

arról sem akart hallani, mindig azt mondta mamicusnak, hogy panaszkodás helyett szedje a gyógyszereit és imádkozzon, mert akkor majd megsegíti az Isten.” [254.]

A vallás, a hit témaköre is árnyaltan szerepel a *Fekete nyárban*, lehetőséget hagyva az olvasónak, hogy továbbgondolja a leírtakat. Fanni anyja vallásossága felé értetlenséggel fordul, apjában pedig a megalkuvást látja. A lány istenképe a szigorúan előírt, dogmatikus mindenható és a gyermek által megalkotott alak között ingázik. „Régebben az Istent is simán elképzeltem, akkoriban amikor még mamicussal jártunk gyerekmisére, de aztán kiderült, hogy ahogy én képelem, úgy nem jó, és azt kellene elfogadnom, ahogy mások képzelik. De az sehogy sem sikerült.” [379.] A könyv nyitva hagyja a kérdést, miképp alakult a főszereplő elgondolása erről, de nyilvánvalóan valami megváltozott benne ebben az irányban is. Ennek egyik színtere a hittan–történelemtanárával folytatott megütközések, majd őszinte beszélgetések sorozata. „Közben arra gondolt, hogy egy sorozatban például tök jó, ha a szereplők nem fekete-fehérek, de neki most személy szerint elege van az árnyalt karakterekből.” [189.] A kölcsönös előítéletek az események előrehaladtával elhomályosulnak, majd eltűnnek, és mindkettőjükben átalakul a másikról alkotott kép. A könyv szereplői tehát nem skatulyázhatók be egy-egy típusba, a kevésbé megismert figuráknak is láthatjuk jó és kevésbé előnyös tulajdonságaikat is. A múltba nyúló történetszál, amely felfedi, miért nem beszéltek egymással Fanni szülei és Helga néni, felveti a kérdést, hogy szülő és gyermek konfliktusai esetében milyen, éveken keresztül hordozott terhek szülehetnek, és ezek vajon feloldhatók-e valaha is teljes megbocsátással.

A *Fekete nyárban* a már említett visszatérő óriás- és erkélymotívum mellett gyakran fölbukkan az éjszaka, illetve a fekete szín. Urara jelmeze és Fanni ruhája is ilyen színű, de egyikük feketesége sem negatív. A címbeéli oximoronban szereplő szín árnyalódik, így a fekete, amelyhez alapvetően a gyászt és a halált társítjuk, jelentések sokaságával telik meg. Az Éj királynője-jelmez az idős hölgy szobájában található, ahogy Fanni szobájában az Urara-poszter. A *Varázsfuvola* különös nőalakja bár mint anya szerepel az operában, nem mondható mintának, így Helga néni alakjával is párhuzamba állítható. A színházi világból származó utalások adottak, hiszen az idős nő élete jelentős részét a színpad mögött töltötte jelmezek készítésével, ám ezen túl is többféle mitológia beemelődik a regénybe. A távol-keleti alakokon kívül találkozhatunk a sumér kultúrából ismert Enkiduval, angyalokkal, valkűrökkel. Emellett a magyar folklór motívumkincse is szóba kerül.

Fanni számára a haláldémon Urara alakja minta, tettei példaként szolgálnak. „Jó volt újra és újra kimondani a félelmetes dolgokat, mintha attól, hogy megfogalmazza őket, képes lenne kézben tartani a történeteket.” [349.] A jelmez alkotása közben ő maga is átalakul azzá a támogató erővé, aki szembenéz a kimondhatatlannal. A haláldémon és a lány más-más harcot vív, de megértik, mit jelent az emberség, a közös út, annak az életnek a jelentősége, amelyben ők csupán kísérők, de nélkülük nem lehetne elvarratlanul lezárni. (*Tilos az Á*)

SOMOSKŐI BEÁTA